

PROLOGAS

Viltis — moneta, kurią visada nešiojuosi; tai amerikietiškas centas, labai seniai gautas iš žmogaus, kurį mylėjau. Kelionės metu buvo akimirku, kai atrodė, jog pirmyn veda tik tas vienintelis pinigėlis ir jo simbolizuojama viltis.

Į vakarus keliavau ieškodama geresnio gyvenimo, tačiau skurdas ir negandos — taip pat ir gobšumas — amerikietišką svajonę pavertė košmaru. Pastarieji keleri metai buvo netekčių laikas — neliko darbo, namų, maisto.

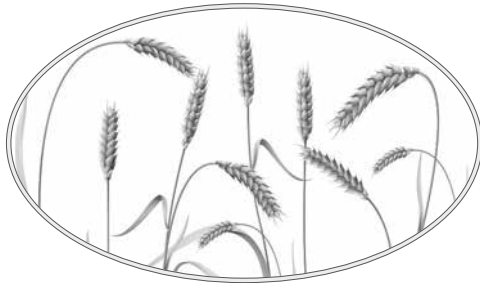
Žemė, kurią mylėjome, nuo mūsų nusigręžė, nepasigailėjo net užsispyrusių pagyvenusių vyrų, kurie kalbėdavosi apie orus ir sveikindavo vieni kitus sulaukus gausaus kviečių derliaus. *Kad čia išgyventum, turi grumtis*, — sakydavo jie vienas kitam.

Vyrai.

Visada tik vyrai. Jiems atrodo, kad virti, valyti, auginti vaikus ir prižiūrėti daržus — vieni niekai. Tačiau mes, Didžiųjų Lygumų moterys, irgi dirbome nuo saulėtekio iki saulėlydžio, braukėme prakaitą kviečių ūkiuose, kol išdžiūvome ir sukepėme kaip mūsų mylima žemė.

Kai kartais užsimerkiu, prisiekiu, tebejaučiu smėlio skonį...

1921

Sužeisti žemę — tai sužeisti savo vaikus.

— WENDELL BERRY, ŽEMDIRBYS, POETAS

PIRMAS SKYRIUS

Elsa Volkot stūmė metus ne savo valia vienišaudama, skaitydama nuotykių knygas ir įsivaizduodama kitų gyvenimus. Vienatvės persmelktame miegamajame, tarp romanų, tapusių draugais, ji išdrįsdavo pasvajoti ir apie savo pačios nuotykius, bet nedažnai. Jos šeima vis kartodavo, kad po vaikystėje persirgtos ligos gyvenimas pasikeitė, Elsa tapo gležnutė, silpnutė, todėl turi laikytis atokiau nuo kitų; šviesesnę dieną ji tuo patikėdavo.

Niauresnę dieną, tokią kaip ši, Elsa pripažindavo žinanti, jog savo šeimoje visada buvo ir bus prašalaitė. Jie labai anksti pajuto, kad jai kažin ko trūksta, kad ji prie jų nepritampa.

Nuolatinis atšiaurumas skaudino, neapleido nuojauda, kad kažkas nežinoma ir neįvardyta jau prarasta. Elsa viską išgyveno tyliai, nereikalaudama ir neieškodama dėmesio, susitaikydama su tuo, jog yra mylima, bet nemėgstama. Ji taip priprato prie nuoskaudų, kad kartais nė nepajusdavo užgauliojimų. Elsa suprato, kad nuo jos nusigręžiama ne dėl ligos, nors visi kalbėjo priešingai.

Tačiau dabar, sėdėdama svetainėje, įsitaisiusi mėgstamame krėslė, ji užvertė ant kelių gulinčią knygą ir susimąstė. „Nekaltybės amžius“* kažką pažadino, aiškiai priminė, jog laikas nestovi vietoje.

Rytoj — jos gimtadienis.

* Edith Wharton „The Age of Innocence“. Čia ir toliau — vertėjos pastabos.

Dvidešimt penktasis.

Sakytum, jauna. Tokio amžiaus vyrukai maukia namie varytą džiną, kaip patrakę laksto automobiliais, klausosi regtaimo ir šoka su moterimis, vilkinčiomis kutais puoštas sukneles ir ryšinėjomis plaukų raiščius.

Bet moterims kitaip.

Merginai sulaukus dvidešimties, viltis ima blėsti. Dvidešimt dvejų miestelyje ir bažnyčioje jau tenka išgirsti kuždantis, atlaikyti liūdnus žvilgsnius. Dvidešimt penkerių pasidaro aišku, jog burtas mestas. Netekėjusi mergina tampa senmerge. *Peržydėjusi*, — kalba žmonės, kraipydami galvas ir caksėdami liežuviais, apgailestaudami dėl prarastų galimybių. Dažniausiai žmonės svarsto, *kodėl* taip nutiko, dėl ko paprasta mergina iš geros šeimos liko senmerge. Tačiau kalbėdami apie Elsą visi viską suprato. Jie plakė liežuviais, tarsi ji būtų kurčia. *Vargšėlė. Liesa lyg grėbliakotis. Nė iš tolo grožiu neprilygsta sesėms.*

Grožis. Elsa žinojo, kad tai ir yra svarbiausia. Ji nėra patraukli mergina. Pakiliai nusiteikusi, apsilvilkusi geriausia suknele, nepažįstamam žmogui galėtų pasirodyti daili, bet kitu metu — tikrai ne. Ji buvo „per visokia“ — per aukšta, per liesa, per daug nepasitikinti.

Elsa dalyvavo abiejų seserų vestuvėse. Nė viena nepaprašė, kad ji pastovėtų šalia prie altoriaus, ir Elsa jas suprato. Beveik šešių pėdų ūgio Elsa buvo aukštesnė už jaunikius; ji subjaurotą nuotraukas, o įvaizdis Volkotams buvo viskas. Jos tėvams už įvaizdį nebuvo nieko svarbiau.

Nereikia būti genijumi, kad peržvelgęs Elsos gyvenimo kelią išvystum ateitį. Ji ir liks čia, tėvų namuose Akmenuotoje gatvėje, globojama nuo amžių amžinųjų čia dirbančios tarnaitės Marijos. Vieną gražią dieną, kai Marija išeis, Elsa liks prižiūrėti tėvų, o paskui, kai jų nebeliks, ji jau bus sena ir visai viena.

Ir ką gi ji paliks šiame gyvenime? Kuo bus paženklintas šioje žemėje praleistas laikas? Kas ir dėl ko ją prisimins?

Elsa užsimerkė ir atsidavė pažįstamoms svajoms; ji įsivaizdavo gyvenanti kur nors kitur. Savo namuose. Ji girdėdavo ir vaikų juoką. *Savo* vaikų.

Gyvenimas, o ne paprastas buvimas. Tokia buvo jos svajonė; Elsa svajojo apie pasaulį, kuriame gyvenimo ir pasirinkimų neribotų sąnarių reumatas, persirgtas keturiolikos, apie gyvenimą atradus jėgų, kurios iki tol tūnojo nežinia kur, apie galimybę būti vertinamai už šį tą daugiau, ne vien pagal išvaizdą.

Trankiai atsilapojo lauko durys, ir į namus įvirto visa šeima. Kaip visada jie įgriuvo visu būriu, plepėdami, juokdamiesi; stuomeningas tėvas nuo gėrimo įraudusiu veidu įlėkė pirmas, dvi gražiosios jaunylės seserys Šarlotė ir Suzana pleveno jam iš šonų tarsi gulbės sparnai, o elegantiškoji motina, šnekučiuodamasi su dailiaisiais žentais, sekė iš paskos.

Tėvas sustojo.

— Elsa, — pratarė. — Kodėl dar nemiegi?

— Norėjau su tavimi pasikalbėti...

— Tokiu metu? — įsiterpė motina. — Tu išraudusi. Gal karščiuoji?

— Mama, aš jau nežinia kiek metų nebekarščiuoju. Pati žinai.

Elsa atsistojo, susinėrė rankas ir žiūrėjo į saviškius.

Dabar, pagalvojo. Ji turi ryžtis. Negalima trauktis.

— Tėti, — iš pradžių ji ištarė šį žodį per tyliai, todėl vargu ar kas išgirdo; ji pamėgino dar kartą, kiek pakeltu balsu: — Tėti.

Jis pažvelgė į dukrą.

— Rytoj man sukaks dvidešimt penkeri, — pasakė Elsa.

Mama irgi supyko, kad jai šitai primenama.

— Žinome, Elsa.

— Taip, neabejoju. Aš tik noriu pasakyti, kad apsisprendžiau. Šie žodžiai šeimą nutildė.

— Aš... Čikagoje yra koledžas, kuris priima moteris; ten galima studijuoti literatūrą. Galėčiau lankyti užsiėmimus...

— Elsinora, — nutraukė tėvas, — kam tau išsilavinimas? Tu net mokyklos nebaigai, nes sirgai. Absurdiška mintis.

Jai buvo sunku taip stovėti, daugybėje žvilgsnių matant visas savo praeities nesėkmes. *Kovok už save. Būk drąsi.*

— Bet, tėti, aš — suaugusi moteris. Sirgau tik keturiolikos. Manau, kad gydytojas... ilgai negalvojęs nustatė diagnozę. Dabar jaučiuosi gerai. Tikrai. Galėčiau tapti mokytoja. Arba rašytoja...

— Rašytoja? — pakartėjo tėvas. — Gal turi kokį slaptą talentą, apie kurį nieko nežinome?

Jo žvilgsnis pakirto Elsai kojas.

— Galbūt, — išlemeno.

Tėvas atsigręžė į motiną.

— Ponia Volkot, duokite jai ko nors, kad aprimtų.

— Tėti, bet ar aš kalbu isteriškai?

Elsa suprato, kad viskas baigta. Tokio mūšio ji negali laimėti. Teks nutilti, nurimti, dingti visiems iš akių, atsisveikinti su galimybe ištrūkti į pasaulį.

— Man viskas gerai. Lipsiu į viršų.

Ji nusigręžė nuo saviškių; vis tiek dabar jau niekas į ją nebežiūrėjo. Elsai kažkaip pavyko dingti iš kambario; ji apskritai gebėdavo tarsi nejučia ištirpti.

Geriau jau niekada nebūtų skaičiusi „Nekaltybės amžiaus“. Kas iš tokio neišsipildžiusio ilgesio? Ji niekada neįsimylės, niekada neturės savo vaiko.

Lipdama laiptais Elsa girdėjo iš apačios sklindančią muziką. Jie klausėsi naujo patefono „Victrola“.

Elsa stabtelėjo.

Leiskis žemyn, prisidėk prie jų.

Ji ryžtingai uždarė miegamojo duris, nutildydama triukšmą iš apačios. Ten jos niekas nelaukia.

Virš prausyklės kabančiame veidrodyje Elsa pamatė savo atvaizdą. Blyškus veidas atrodė taip, tarsi piktavalės rankos jį būtų ištempusios iki pat smailo smakro. Ilgi platininiai plaukai plonyčiai, nelaikantys garbanų. Motina jai neleido kirpti plaukų ir nešioti taip, kaip šiais laikais madinga, sakydama, kad trumpi jie atrodys dar prasčiau. Elsa tarsi bespalvė, išblukusi, tik mėlynos akys kitokios — ryškios.

Ji užžiebė stalinę lempą ir iš naktinio stalelio stalčiaus išėmė vieną iš savo labiausiai branginamų romanų.

„Fani Hil“*.

Elsa atsigulė ir paniro į skandalingą istoriją, pajuto gąsdinantį nuodėmingą norą save liesti; ji kone pasidavė; sulig knygos žodžiais užklupęs geismas buvo sunkiai pakeliamas, iš ilgesio net skaudėjo.

Ji užvertė knygą ir dabar jautėsi dar didesnė atskalūnė. Kamavo nerimas. Nepasitenkinimas.

Jeigu dabar pat ko nors nesiims, nežengs kokio nors drastiško žingsnio, ateitis niekuo nesiskirs nuo dabarties. Ji visą gyvenimą praleis šiuose namuose, rūpindamasi žmonėmis, kuriems pati visai nerūpi, dieną naktį matoma kaip toji, kuri prieš dešimtį metų sunkiai sirgo, kaip toji negražioji, kuri ir liks, kokia buvusi. Ji niekada nepajus virpulio prisilietus vyrui, ramybės, dalijantis guoliu. Ji niekada neglaus savo vaiko. Niekada neturės savo namų.

Tą naktį Elsą kamavo ilgesys. Rytą ji labai aiškiai suprato, kad turi ko nors griebtis, kad pakeistų gyvenimą.

Tačiau ko?

* John Cleland erotinis romanas „Memoirs of a Woman of Pleasure“, dar žinomas „Fanny Hill“ pavadinimu.

Ne visos moterys yra gražios, ne visos dailios. Ir kitoms vaikystėje teko sunkiai sirgti, bet paskui jos gyveno pilnakraujį gyvenimą. Elsos manymu, jos širdies negalavimai tebuvo gydytojų spėlionės, ne daugiau. Širdis plakė kaip plakusi, Elsa niekada nebuvo pajutusi tikro pavojaus. Ji turėjo patikėti turinti vidinės stiprybės, nors tai stiprybei niekada nebuvo lemta prasiveržti. Ir kas galėtų tvirtai pasakyti, kaip čia yra? Jai niekada nebuvo leidžiama nei bėgioti, nei žaisti, nei šokti. Keturiolikos buvo priversta mesti mokyklą, todėl ir kavalieriaus niekada neturėjo. Beveik visą gyvenimą Elsa praleido savo kambaryje, skaitydama nuotykių knygas, kurdama istorijas, lavindamasi pati viena.

Ir už kambario sienų turėtų būti naujų galimybių, tik kur jų rasti?

Bibliotekoje. Knygos pateikia atsakymus į visus klausimus.

Elsa pasiklojo lovą ir nuėjo prie prausyklės, šukomis subraukė ant šono juosmenį siekiančius plaukus, susipynė kasą, apsilviko paprastą mėlyną krepo suknelę, užsimovė šilkinės kojines, apsiavė juodus aukštakulnius. Apsirengusi ji užsidėjo skrybėlaiteį, užsimovė odines pirštines ir pasiėmė rankinę.

Nusileidusi laiptais pasidžiaugė, kad motina dar miega. Motinai nepatikdavo, kai Elsa išeidavo kur nors kitur, ne į sekmadienio mišias; beje, per mišias motina visada prašydavo bendruomenės pasimelsti už Elsos sveikatą. Elsa išgėrė puodelį kavos ir žengė į saulės nutviekstą gegužės vidurio rytą.

Priešais vėrėsi saulės pažadintas Teksaso lygumų miestelis Dalartas. Atsidarinėjo medinius šaligatvius nutūpusių krautuvėlių durys, lentelės su užrašu „Uždaryta“ keitė užrašai „Atidaryta“. Už miestelio, po beribiu žydru dangumi, nuo amžių amžinųjų plytėjo Didžiosios Lygumos — derlingos dirbamosios žemės jūra.

Dalartas buvo apygardos centras; žmonės išgyveno ekonominę klestėjimą. Nuo tada, kai per šias žemes iš Kanzaso į Naująją Meksiką ėmė važinėti traukiniai, Dalartas išaugo. Virš

miestelio stūksojo naujas vandens bokštas. Per Didįjį karą ištisi akrai tapo kviečių ir kukurūzų aukso kasyklomis. *Kviečiai laimės karą!* — šiuos žodžius ir dabar su pasididžiavimu kartodavo čia gyvenantys ūkininkai. Taip, jie suvaidino savo vaidmenį.

Pasirodę traktoriai palengvino gyvenimą; vis dažniau sulaukdavę gero derliaus — lietaus ir didesnių kainų — ūkininkai galėdavo suarti daugiau žemių ir užauginti daugiau kviečių. 1908-ųjų sausra, apie kurią taip dažnai kalbėdavo seni žmonės, ilgainiui buvo pamiršta. Metų metus lietus dosniai laistydavo žemę, turtindamas miestelio gyventojus; Elsos tėvas irgi turtėjo, imdamas už parduodamus žemės ūkio padargus vekseliais ir grynaisiais.

Šįryt prie užkandinės būriavosi javų kainas aptarinėjantys ūkininkai, moterys vedė į mokyklą vaikus. Vos prieš kelerius metus gatvėse kaukšėdavo vežimaičius traukiantys arkliai; dabar į auksinę švytinčią ateitį gabeno dūmais spjaudantys pypsintys automobiliai. Dalartas buvo miestelis, sparčiai virstantis miestu, kuriame jau vyko labdaros vakarėliai, buvo rengiamos šokių aikštelės, sekmadienio rytais vyko mišios. Sunkiai dirbantys vienminčiai žmonės iš žemės kūrėsi gerą gyvenimą.

Elsa žengė ant medinio Didžiosios gatvės šaligatvio. Sulig kiekvienu žingsniu medinės lentos lengvai siūbavo, tad atrodė, tarsi ji eitų pasišokinėdama. Parduotuvių pakraiges puošė svyrančios gėlės, margindamos miestelį įvairiausiomis spalvomis. Miestelio gražinimo lyga uoliai rūpinosi augalais. Ji praėjo pro „Savings and Loan“ banką, pro naująją „Ford“ firmą. Elsai vis dar buvo keista, kad žmogus gali užsukti į parduotuvę, išsirinkti automobilį ir tą pačią dieną juo išvažiuoti namo.

Atsidarė čia pat esančios įvairių prekių krautuvėlės durys, ir laukan išėjo jos savininkas ponas Hurstas su šluota. Jis buvo atsiraitojęs marškinių rankoves, apnuoginęs raumeningas rankas. Raudoname veide į akis itin krito hidrantą primenantį stambi

nosis. Jis buvo vienas iš turtingiausių miestelio žmonių. Jam priklausė krautuvėlė, užkandinė, ledainė ir vaistinė. Tik Volkotai šiame miestelyje gyveno ilgiau nei jis. Volkotai — trečioji tekساسiečių karta, ir tuo jie labai didžiavosi. Mylimas Elsos senelis Volteris iki pat mirties vadino save Teksaso reindžeriu.

— Labas, panele Volkot, — pasisveikino krautuvėlės šeimininkas, nuo įraudusio veido braukdamas kelias dar likusias plaukų sruogas. — Bus graži diena. Einate į biblioteką?

— Taip, — atsakė ji. — O kurgi dar?

— Turiu naujo raudono šilko. Pasakykite seserims. Gražios būtų suknelės.

Elsa sustojo.

Raudonas šilkas.

Ji niekada neturėjo nei raudonų, nei šilkinų drabužių.

— Prašau man tą šilką parodyti.

— Oo! Na, žinoma. Jūs galėtumėte padaryti joms staigmeną.

Ponas Hurstas nedelsdamas nusivedė ją į krautuvėlę. Kur bepažvelgtų, Elsa visur matė spalvas — kriaušių ir braškių dėžes, į plonytį popierių įvynioto levandų muilo krūvas, miltų ir cukraus maišus, raugintų agurkų stiklainius.

Krautuvininkas vedė ją pro porceliano ir sidabro lentynas, pro sulankstytų įvairiaspalvių staltiesių ir prijuosčių stirtas, kol priėjo prie audinių rietimų. Kiek pasirausęs jis ištraukė sulankstytą rubino raudonio šilko atkarpą.

Elsa nusimovė odines pirštines, padėjo atokiau ir pačiuo pinėjo šilką. Jai dar niekada neteko liesti tokio švelnumo. Beje, šiandieną jos gimtadienis...

— Prie jūsų sesers Šarlotės odos spalvos...

— Aš pati paimsiu, — pratarė Elsa. Ji per daug pabrėžė žodį *pati*? Taip. Turbūt.

Ponas Hurstas ją nužvelgė keistu žvilgsniu. Jis suvyniojo medžiagą į rudą popierių, perrišo špagatu ir padavė Elsai.

Elsa jau rengėsi eiti, bet akis užkliuvo už žvilgančio sidabrinio plaukų raiščio. Štai tokį turėjo ryšėti grafienė Olenska iš „Nekaltybės amžiaus“.

Elsa grįžo iš bibliotekos namo, prie plokščios krūtinės spausdama rudame popieriuje įvyniotą raudoną šilką.

Atidariusi puošnius juodus vartus ji žengė į savo motinos pasaulį — išpuoselėtą sodą, kvepiantį jazminais ir rožėmis. Gyvatvore apšodinto tako gale stovėjo Volkotų namas; tuoj po Pilietinio karo savo mylimai moteriai jį pastatė Elsos senelis.

Elsai senelio trūko kasdien. Jis buvo triukšmadarys, linkęs išgerti ir pasiginčyti, bet jeigu ką įsimylėdavo, mylėdavo iš visos širdies. Jis metų metus sielvartavo netekęs žmonos. Jis buvo vienintelis Volkotas, neskaičiuojant Elsos, kuriam patiko skaityti; per šeimos ginčus jis dažnai stodavo Elsos pusėn. *Elsa, nereikėtų nerimauti dėl to, kad teks mirti. Verta nerimauti tik dėl to, kad neišeina gyventi. Būk drąsi.*

Po jo mirties Elsai niekas nebeištarė štai tokių žodžių, todėl senelio jai trūko nuolat. Gražiausi likę prisiminimai — senelio pasakotos istorijos apie pirmuosius metus Teksase, Larede, Dalse ir Ostine ar Didžiosiose Lygumose.

Jis jai neabejotinai būtų pataręs nusipirkti raudono šilko.

Mama pakėlė akis nuo rožių krūmo ir atsmaukė ant pakaušio naująją skrybėlaitę nuo saulės.

— Elsa, kur buvai?

— Bibliotekoje.

— Turėjai paprašyti tėčio, kad nuvežtų. Tokia kelionė pėsčiomis tau per ilga.

— Aš gerai jaučiuosi, mama.

Na, tikrai... Kartais atrodo, kad jiems būtų geriau, jeigu ji sirgtų.

Elsa stipriau suspaudė paketėlį su šilku.

— Eik prigulti. Darosi karšta. Paprašyk Marijos limonado, — kalbėdama mama ir toliau karpė gėles, o žiedus metė į pintą krepšį.

Elsa priėjo prie lauko durų, žengė į šešėlių nugultus namus. Kaitriomis dienomis būdavo užtraukiamos visos naktinės užuolaidos. Gyvenant šioje valstijos dalyje toks įprotis reiškė daugybę tamsių dienų tarp keturių sienų. Uždariusi lauko duris Elsa išgirdo virtuvėje dainuojančią Mariją; ji dainavo ispaniškai.

Elsa prasmuko iki laiptų ir užlipo į savo miegamąjį. Ten ji išvyniojo rudą paketėlį ir žiūrėjo į virpančią rubino raudonio šilką. Elsa niekaip negalėjo liautis jo glosčiusi. Švelnumas ją ramino, priminė kaspina, kurio neišleisdavo iš rankyčių čiulpdama nykštį.

Ar tikrai ji galėtų ryžtis šiai staiga į galvą šovusiai beprotybei? Iš pradžių — išvaizda.

Būk drąsi.

Elsa suėmė į saują juosmenį siekiančius plaukus ir nukirpo ties smakru. Ji jautėsi lyg apkvaitusi, bet kirpo toliau, kol suprato stovinti tarp ilgų šviesiai gelsvų sruogų.

Kažkam pabeldus į duris krūptelėjo, net žirkles išmetė. Šios nukrito ant tualetinio stalelio.

Durys prasivėrė. Į kambarį įžengė motina; pamačiusi nurežtus Elsos plaukus, sustojo.

— Ką padarei?

— Norėjau...

— Negali eiti iš namų, kol neataugs. Ką žmonės pasakys?

— Jaunos moterys nešioja tokias šukuosenas, mama.

— Bet ne doros jaunos moterys, Elsinora. Atnešiu tau skrybėlaitę.

— Aš tik norėjau būti graži, — pratarė dukra.

Mamos akyse pasirodžiusio gailesčio Elsa negalėjo ištvirti.